

PRESUDA SUDA

2. kolovoza 1993.(*)

„Jednako postupanje prema muškarcima i ženama – Zakonska zabrana noćnog rada za žene – Konvencija br. 89 Međunarodne organizacije rada koja zabranjuje noćni rad za žene”

U predmetu C-158/91,

povodom zahtjeva za prethodnu odluku na temelju članka 177. Ugovora o EEZ-u koji je uputio Tribunal de Police (Sud za laka kažnjiva djela u Metz, Francuska) u kaznenom postupku koji se pred tim sudom vodi između

Ministère public i Direction du travail et de l' emploi

i

Jeana-Claudea Levyja

o tumačenju članaka 1. do 5. Direktive Vijeća 76/207/EEZ od 9. veljače 1976. o primjeni načela ravnopravnosti prema muškarcima i ženama s obzirom na mogućnosti zapošljavanja, stručnog osposobljavanja, profesionalnog napredovanja i radne uvjete (SL 1976., L 39, str. 40.),

SUD,

u sastavu: O. Due, predsjednik, G. C. Rodríguez Iglesias i M. Zuleeg (predsjednici vijeća), G. F. Mancini, R. Joliet, F. A. Schockweiler, J. C. Moitinho de Almeida, F. Grévisse, M. Diez de Velasco, P. J. G. Kapteyn i D. A. O. Edward, suci,

nezavisni odvjetnik: G. Tesauro,

tajnik: J.-G. Giraud,

uzimajući u obzir pisana očitovanja koja su podnijeli:

- za Direction du Travail et de l' Emploi, E. Klein, inspektorica rada,
- za J.-C. Levyja, F. Crehange, član odvjetničke komore u Metz,
- za francusku vladu, P. Pouzoulet, zamjenik direktora za pravne poslove pri ministarstvu vanjskih poslova, u svojstvu agenta, i C. Chavance, Attaché principal d'administration centrale, u svojstvu zamjenika agenta,
- za njemačku vladu, E. Röder, *Regierungsdirektor* u Saveznom ministarstvu gospodarstva, u svojstvu agenta,

- za Komisiju Europskih zajednica, M. Wolfcarius, članica pravne službe, u svojstvu agenta,

uzimajući u obzir izvještaj za raspravu,

saslušavši usmena očitovanja J.-C. Levyja, njemačke vlade i Komisije na raspravi održanoj 16. rujna 1992.,

saslušavši mišljenje nezavisnog odvjetnika na raspravi održanoj 27. listopada 1992.,

donosi sljedeću

Presudu

- 1 Presudom od 22. svibnja 1991., koju je Sud zaprimio 18. lipnja 1991., Tribunal de Police (Sud za laka kažnjiva djela u Metz, Francuska), postavio je Sudu, na temelju članka 177. Ugovora o EEZ-u, prethodno pitanje o tumačenju članaka 1. do 5. Direktive Vijeća 76/207/EEZ od 9. veljače 1976. o primjeni načela ravnopravnosti prema muškarcima i ženama s obzirom na mogućnosti zapošljavanja, stručnog osposobljavanja, profesionalnog napredovanja i radne uvjete (SL 1976., L 39, str. 40., u daljnjem tekstu: direktiva).
- 2 Pitanje je bilo postavljeno u okviru kaznenog postupka koji je pokrenuo Ministère Public (državno odvjetništvo) i Direction du Travail et de l' Emploi (Uprava za rad i zapošljavanje) protiv Jeana-Claudea Levyja, direktora Nouvelle Falor SA, koji je optužen da je 22. ožujka 1990. zaposlio 23 žene za noćni rad, čime je prekršio članak L 213-1 francuskog zakonika o radu (u daljnjem tekstu: francuski zakon); za takvo kršenje predviđena je novčana kazna posebno u skladu s člankom R 261-7 tog zakonika.
- 3 Te odredbe bile su donesene radi provedbe Konvencije br. 89 Međunarodne organizacije rada od 9. srpnja 1948. o noćnom radu žena zaposlenih u industriji (u daljnjem tekstu: Konvencija MOR-a), koja je u Francuskoj bila ratificirana zakonom br. 53-603 od 7. srpnja 1953. Ratifikaciju je registrirao generalni direktor Međunarodne organizacije rada 21. rujna 1953.
- 4 Članak 3. Konvencije MOR-a, koji je u osnovi utvrđen u francuskom zakonu, predviđa:
„Žene, bez obzira na dob, ne smiju biti raspoređene na noćni rad u javnom ili privatnom poduzeću ili u bilo kojoj njihovoj podružnici, uz iznimku poduzeća u kojima su zaposleni samo članovi iste obitelji.”
- 5 U postupku pred Tribunal de Police (Sud za laka kažnjiva djela u Metz), J. C. Levy, tuženik u glavnom postupku, tvrdio je da je francuski zakon u suprotnosti s člankom 5. direktive koji predviđa:

„Države članice poduzimaju sve potrebne mjere kako bi se osiguralo da se ukinu svi zakoni i drugi propisi protivni načelu jednakog postupanja.” [neslužbeni prijevod]

- 6 Tribunal de Police (Sud za laka kažnjiva djela) stoga je odlučio prekinuti postupak i uputiti Sudu sljedeće prethodno pitanje:

„Trebaju li članke 1. do 5. Direktive 76/207/EEZ od 9. veljače 1976. tumačiti u smislu da je nacionalno zakonodavstvo koje zabranjuje noćni rad samo za žene diskriminatorno, uzimajući u obzir među ostalim članak 3. Konvencije br. 89 Međunarodne organizacije rada kojoj je Francuska pristupila, a kojim se zabranjuje noćni rad za žene?”

- 7 Za potpuniji prikaz činjeničnog stanja u glavnom postupku, tijekom postupka i pisanih očitovanja podnesenih Sudu upućuje se na izvještaj za raspravu. Elementi spisa u nastavku se spominju samo u mjeri u kojoj je to potrebno za obrazloženje odluke Suda.

- 8 Prije odgovora na prethodno pitanje valja primijetiti da je zabrana noćnog rada za žene, koja je predviđena kako Konvencijom MOR-a tako i francuskim zakonom, popraćena raznim izuzecima na koje se J. C. Levy poziva pred nacionalnim sudom. Međutim, budući da pitanje može li J. C. Levy imati koristi od tih izuzeća nije relevantno za rješavanje problema postavljenog u okviru prethodnog pitanja, navedena se izuzeća u ovom postupku neće razmatrati.

- 9 U presudi od 25. srpnja 1991. u predmetu Stoeckel (C-345/89, Zb., str. I-4047.) Sud je presudio da je članak 5. direktive dovoljno precizan kako bi države članice obvezao na to da ne uspostave kao zakonodavno načelo zabranu noćnog rada za žene, čak i ako ta obveza podliježe izuzecima, dok noćni rad za muškarce nije zabranjen. Iz toga proizlazi da je, u načelu, nacionalni sud dužan osigurati puni učinak tog pravila na način da čini neprimjenjivom svaku suprotnu odredbu nacionalnog prava (vidjeti presudu od 9. ožujka 1978. Simmenthal, C-106/77, Zb., str. 629.).

- 10 U ovom predmetu prethodnim se pitanjem u biti želi utvrditi vrijedi li za nacionalni sud ista obveza kada nacionalna odredba koja je nespojiva s pravom Zajednice ima za cilj provedbu konvencije, kao što je Konvencija MOR-a, koju je dotična država članica sklopila s drugim državama članicama i trećim zemljama prije početka stupanja na snagu Ugovora o EEZ-u (u daljnjem tekstu: raniji međunarodni sporazum).

- 11 Prvi stavak članka 234. Ugovora o EEZ-u predviđa da odredbe tog ugovora ne utječu na prava i obveze koje proizlaze iz sporazuma sklopljenih prije stupanja na snagu Ugovora između jedne ili više država članica, s jedne strane, te jedne ili više trećih zemalja, s druge strane. Ipak, drugi stavak obvezuje države članice da poduzimaju sve odgovarajuće mjere za otklanjanje svih možebitnih neusklađenosti između takvog sporazuma i Ugovora o EEZ-u. Članak 234. ima opće područje primjene i primjenjuje se na sve međunarodne sporazume, bez obzira na njihov predmet, koji bi mogli utjecati na primjenu Ugovora (vidjeti presudu od 14. listopada 1980., Burgoa, C-812/79, Zb., str. 2787., t. 6.).

- 12 Kako proizlazi iz presude od 27. veljače 1962. u predmetu Komisija/Italija (C-10/61, Zb., str. 1.), prvi stavak članka 234. ima za cilj utvrditi, u skladu s načelima međunarodnog prava, da primjena Ugovora ne dovodi u pitanje obvezu dotične države članice da poštuje prava trećih zemalja koja proizlaze iz ranijih sporazuma kao i u njima

sadržane obveze. Iz toga proizlazi da se u toj odredbi tekst „prava i obveze” u pogledu „prava” odnosi na treće zemlje, a u pogledu „obveza” na obveze država članica.

- 13 Slijedom toga, kako bi se utvrdilo može li pravilo Zajednice biti lišeno učinka ranijim međunarodnim sporazumom, potrebno je ispitati nameće li taj sporazum dotičnoj državi članici obveze čije izvršavanje treće zemlje, koje su članice sporazuma, još uvijek mogu zahtijevati.
- 14 U tom smislu Komisija tvrdi da budući da je Sud u gore navedenoj presudi Stoeckel od 25. srpnja 1991. presudio da potreba za zaštitom koja je izvorno potaknula zabranu noćnog rada za žene nije više opravdana, države članice su obvezne na temelju članka 5. stavka 2. točke (c) direktive poduzeti mjere potrebne za reviziju svih zakona i drugih propisa koji su protivni načelu jednakog postupanja. Ako zakonske odredbe koje je potrebno revidirati proizlaze iz prethodno sklopljenih međunarodnih sporazuma, kao što je Konvencija MOR-a, mjere koje države članice trebaju donijeti iste su prirode kao i „odgovarajuće mjere” kojima moraju pribjeći na temelju drugog stavka članka 234. Ugovora kako bi se otklonile utvrđene neusklađenosti između tih međunarodnih sporazuma i prava Zajednice, odnosno proširenje zabrane noćnog rada na radnike drugog spola ili otkazivanje ranijeg međunarodnog sporazuma.
- 15 Komisija dodaje da, u svakom slučaju, obveza da se žene ne upućuju na rad noću, koja proizlazi iz Konvencije MOR-a, ne može dopustiti državi članici da ne poštuje načelo jednakog postupanja prema muškarcima i ženama, što je temeljno ljudsko pravo čije je poštovanje sastavni dio općih pravnih načela koja štiti Sud (vidjeti presudu od 17. prosinca 1970., Internationale Handelsgesellschaft, C-11/70, Zb., str. 1125.). Navodi da u skladu sa sudskom praksom Europskog suda za ljudska prava (vidjeti osobito presudu od 28. svibnja 1985., Abdulaziz, Cabales i Balkandali, serija A, br. 94), različito postupanje prema ženama u odnosu na muškarce mora biti opravdano objektivnim i razumnim razlozima i mora se poštovati razuman odnos proporcionalnosti između upotrijebljenih sredstava i cilja koji se želi postići. Uzimajući u obzir sličnost rizika kojima su izloženi i muškarci i žene koji rade noću, različito postupanje prema ženama u odnosu na muškarce može se opravdati samo potrebom da se zaštiti biološko stanje žene.
- 16 Kao odgovor na taj argument valja istaknuti da, iako je istina da je jednako postupanje prema muškarcima i ženama temeljno pravo priznato pravnim poretom Zajednice, njegova je provedba, čak i na razini Zajednice, bila postepena te je zahtijevala intervenciju Vijeća putem direktiva, kao i da te direktive dopuštaju, na privremenoj osnovi, određena odstupanja od načela jednakog postupanja.
- 17 U tim okolnostima nije dovoljno pozvati se na načelo jednakog postupanja kako bi se izbjeglo izvršavanje obveza koje država članica ima u navedenom području u skladu s ranijim međunarodnim sporazumom i čije je poštovanje osigurano prvim stavkom članka 234. Ugovora.
- 18 Komisija svoj argument nadalje temelji na razvoju međunarodnog prava u tom području, a posebno na Konvenciji o uklanjanju svih oblika diskriminacije žena, potpisanoj u New Yorku 18. prosinca 1979. (u daljnjem tekstu: konvencija iz New Yorka), koju je Francuska ratificirala 14. prosinca 1983., kao i na zbivanjima unutar same Međunarodne organizacije rada. Što se tiče potonje, Komisija posebno navodi

Protokol iz 1990. uz Konvenciju MOR-a iz 1948., Konvenciju MOR-a br. 171 iz 1990. o noćnom radu i Preporuku MOR-a br. 178 iz 1990. o noćnom radu, koje su sve donesene 26. lipnja 1990.

- 19 Istina je da odredbe međunarodnog sporazuma mogu biti lišene pravno obvezujuće snage ako se ispostavi da su sve stranke sporazuma sklopile kasniji sporazum čije su odredbe nesukladne s prijašnjim sporazumom do te mjere da je nemoguće istodobno primjenjivati oba sporazuma (vidjeti članak 59. stavak 1. točku (b) Bečke konvencije o pravu međunarodnih ugovora od 21. ožujka 1986.).
- 20 U ovom predmetu, ako bi iz razvoja međunarodnog prava, kako ga navodi Komisija, proizlazilo da je zabrana noćnog rada za žene, predviđena Konvencijom MOR-a, ukinuta naknadnim sporazumima koji obvezuju iste stranke, odredbe prvog stavka članka 234. Ugovora ne bi bile primjenjive. Tada ništa ne bi sprječavalo nacionalni sud da primijeni članak 5. direktive, kako ga je Sud protumačio u gore navedenoj presudi od 25. srpnja 1991., i da isključi primjenu nacionalnih odredbi koje su mu suprotne.
- 21 Međutim, u postupku za prethodnu odluku nije na Sudu, već na nacionalnom sudu, da utvrdi koje su obveze nametnute dotičnoj državi članici ranijim međunarodnim sporazumom te da odredi njihove granice kako bi se utvrdilo u kojoj mjeri te obveze sprječavaju primjenu članka 5. direktive.
- 22 S obzirom na prethodna razmatranja, na postavljeno prethodno pitanje valja odgovoriti da je nacionalni sud dužan osigurati potpuno poštovanje članka 5. Direktive 76/207 tako da se suzdrži od primjene svake suprotne odredbe nacionalnog prava, osim ako je primjena takve odredbe potrebna kako bi se dotičnoj državi članici osiguralo izvršavanje obveza koje proizlaze iz sporazuma s trećim zemljama sklopljenog prije stupanja na snagu Ugovora o EEZ-u.

Troškovi

- 23 Troškovi francuske i njemačke vlade te Komisije Europskih zajednica, koje su podnijele očitovanja Sudu, ne nadoknađuju se. Budući da ovaj postupak ima značaj prethodnog pitanja za stranke glavnog postupka pred sudom koji je uputio zahtjev, na tom je sudu da odluči o troškovima postupka.

Slijedom navedenog,

SUD,

odlučujući o pitanju koje mu je uputio Tribunal de Police (Sud za laka kažnjiva djela u Metz, Francuska), presudom od 22. svibnja 1991., odlučuje:

Nacionalni sud dužan je osigurati potpuno poštovanje članka 5. Direktive Vijeća 76/207/EEZ od 9. veljače 1976. o primjeni načela ravnopravnosti prema muškarcima i ženama s obzirom na mogućnosti zapošljavanja, stručnog osposobljavanja, profesionalnog napredovanja i radne uvjete tako da se suzdrži od primjene svake suprotne odredbe nacionalnog prava, osim ako je primjena takve odredbe potrebna kako bi se dotičnoj državi članici osiguralo izvršavanje

obveza koje proizlaze iz sporazuma s trećim zemljama sklopljenog prije stupanja na snagu Ugovora o EEZ-u.

Objavljeno na javnoj raspravi u Luxembourg 2. kolovoza 1993.

[potpisi]

* Jezik postupka: francuski

RADNI PRIJEVOD